

היום נלמד בעזרת ה':

מועד קטן דף ה

חטיטה אין: למדנו במשנה שחוטטין את הבורות מהקיסמין והלכלוך שבקרקעיתן, אבל המשנה לא מתירה לחפור בורות חדשים בחול המועד.

אמר רבי יעקב א"ר יוחנן: בורות שרבים צריכים להם מותר לחפור בחול המועד.

הגמרא מקשה מברייתא בה מפורש ש'ואין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים ואין צריך לומר של יחיד? ומתרצת שמדובר בבורות שאין הרבים צריכים להם.

(דכוותה גבי יחיד): אך אם כן קשה: שהרישא של הברייתא הנ"ל מדברת על בורות של יחיד שאינו צריך להם ובכל אופן מתירה לחטוט אותם. ואילו בברייתא אחרת מבואר שאסור לחטוט בורות של יחיד?

(ואלא מאי): אלא בהכרח צריך לומר שהברייתא הראשונה מדברת בשצריך להם היחיד שאז מותר לחטוט, ואילו הברייתא השניה מדברת בשלא צריך להם היחיד שאז אסור לחטוט.

אך אם כן יוצא שהברייתא הראשונה אוסרת לחפור בורות שצריכים להם רבים. ודבר זה קשה מברייתא שלישית האומרת ש'ושל רבים חופרין אותן'?

תריץ הכי: התשובה היא הברייתא הראשונה מדברת בשני מקרים: הרישא המדברת על בור של יחיד - מדברת בשצריך להם, ואילו הסיפא המדברת על בור של רבים - מדברת בשלא צריך להם.

יוצאין לקוּוץ את הדרכים: להסיר את הקוצים מהדרכים. **האסטרטאות:** דרך הרבים (מלשון 'סרטיא' ופלטיא גדולה). **ולמוד את המקואות:** למדוד אותם. ואם חסר בהם מים ממשיכים לתוכן מים חיים ממעין על גבי קרקע (כי מים שאובים בכלי פסולים למקוה).

שכל דמים שנשפכו שם: מחמת הקוצים שבדרכים שלא תקנו אותם וכדו'.

(המשך בדף הבא ↓)

הא בהדיא קתני לה: הגמרא נסתה לדחות את דברי רב אשי שממשנתנו מדויק שמותר לחפור בור שרבים צריכים לו - כי 'כל צרכי רבים' מלמד על הדברים המנויים בבריתא כמו לקוּץ את הדרכים וכו'? אך הגמרא מיישבת את ראייתו של רב אשי, שהרי כל המנוי בבריתא מנוי כבר במשנה (במילים אחרות).

וראה עצם אדם: יחזקאל הנביא מתנבא על מלחמת גוג ומגוג שיעשו ציונים (=סימנים) על עצמות המתים המפוזרות בכדי שיקברו אותם. ופסוק זה בא לרמז לנו שצריך לעשות ציון על קבר.

דבר זה מתורת משה: למדנו מיחזקאל הנביא שכהן שהתנכרו מעשיו לאביו שבשמים (שעובד עבודה זרה) וכן כהן ערל אסור להם לשרת בבית המקדש, וכי לפני שיחזקאל הנביא אמר זאת מנין ידענו דין זה? אלא בהכרח שזה הלכה למשה מסיני ויחזקאל רק הסמיך את זה לפסוק. וכך גם בציון קברות.

וטמא טמא יקרא: כאילו הטומאה קוראת ואומרת אני טמאה. איך? על ידי שמציינים אותה יודעים הנתקלים בה להיזהר ולא להיטמא בה. הגמרא מקשה שהרי פסוק זה נאמר במצורע שצריך לפרסם את מחלתו בכדי שיתפללו עליו רבים?

עשו משמרת למשמרת: כלומר עשו משמרת לדבר שנקרא 'משמרת' היא התרומה (הנקראת בפסוק 'משמרת תרומות'), כלומר תעשו ציון שישמור על אוכלי תרומה מלהיטמא.

ושם דרך: הפסוק כתוב בש' שמאלית. ופירושו המכין דרך ללכת בה בלא להיטמא יראה בישע אלוקים.

כל השם אורחותיו: מלשון 'שומא' ('שמאות' בלשוננו) שמודד את דרכיו היאך להתנהג. והפסוק נדרש בש' ימנית. וכמו הסיפור על התלמיד שלא הקשה לרבי ינאי בדרשתו בשבת שבתוך הרגל, כי אז מתאספים המון רב לשמוע את הדרשה וחשש שמא לא ידע להשיב ויתבייש.

'טומאת אהל' = או כשהטומאה והאדם נמצאים תחת אהל אחד, או כשהטומאה מאהילה על האדם, או כשהאדם מאהיל עליה. מת מטמא באהל.

'דבר שאינו מטמא באהל' = יש טומאות שאינם מטמאות באהל אבל מטמאות טומאת מגע או היסט, דהיינו הנוגע בטומאה, או נושא אותה, או מסיט (= מזיז) אותה אף שלא נגע בה.

ת"ר: לא צריך לעשות ציון על כזית מן המת (= לקמן יבואר מדוע), ולא על עצם קטנה כשעורה (= לפי שאינה מטמאה באהל), ולא על כל דבר שאינו מטמא באהל.

אבל עושים ציון על השדרה של מת ועל הגולגולת של מת, לפי שהם מטמאים באהל. וכן על רוב בנין של מת, כגון שתי שוקים וירך אחת שאף שאינם רוב העצמות שלו אבל הם רוב גובהו. וכן על רוב מנין של מת, דהיינו רוב העצמות שלו אף שאינם רוב בנינו, שכל אלו מטמאים באהל.

ואין מציינים על הוודאות, כגון בית קברות שכולם יודעים שהוא טמא ופורשים ממנו ואינו צריך ציון. **אבל מציינים על הספקות** שיש עליהם אהל, כגון 'סככות ופרעות' הסמוכות לבית הקברות (= יבואר לקמן) ו'בית הפרס' (= יבואר לקמן) שיש להסתפק האם יש שם טומאה, ולכן צריך לציין אותם.

ואין מעמידים את הציון על הטומאה ממש אלא מרחיקים אותו מעט, לפי שאם יעמידו את הציון על הטומאה הרי שהוא לא יבחין בו עד שיבוא על הציון ויאהיל עליו, ואז כבר יטמאו טהרותיו מחמת שהאהיל על הטומאה, אלא מרחיקים אותו מעט ואז כשבא על הציון הוא מבחין בו ואינו הולך על מקום הטומאה.

ואין מרחיקים את הציון ממקום הטומאה יותר מכל שהוא, כדי שלא להפסיד את ארץ ישראל שלא לצורך, שסתם יחזיקו את המקום בטומאה ולא ישתמשו שם.

אמר רב פפא: באמת כזית מטמא באהל, אלא שהברייתא הנ"ל עוסקת בכזית מצומצם (= מדוייק), שכיון שבמשך הזמן הוא יתמעט מכזית לכן לא מציינים עליו, שעדיף שמי שעובר עליו כעת שיש בו כזית ישרוף את טהרותיו, מאשר שנעשה עליו ציון ואז לעולם מי שיעבור עליו ישרוף את טהרותיו. (כגון שיעבור על הציון בלילה ולא יבחין בו, ובבוקר הוא יבחין בו וישרוף את טהרותיו שלא לצורך, שהרי כבר אין בו כזית).

'סככות' אילן המיסך על הארץ: כלומר 'סככות' הוא אילן הנמצא בסמוך לבית הקברות וענפיו סוככים על הארץ, ואנו חוששים שמא מחמת שתחת האילן הוא מקום צנוע הרי שרגילים לקבור שם, ולכן צריך לציין שם.

'פרעות': הם אבנים פרועות (= גדולות) היוצאות מן הגדר ומאהילות על הארץ (= מדובר שהגדר סמוכה לבית הקברות), ואנו חוששים שמא מחמת שתחת האבנים הוא מקום צנוע הרי שרגילים לקבור שם, ולכן צריך לציין שם.

'בית הפרס': החורש שדה שיש בתוכה קבר, הרי הוא עושה אותה 'בית הפרס', כלומר שאנו חוששים שמא ע"י חרישתו נשברו עצמות המת והתפזרו בשדה, והכנסנו לשדה זו נטמא מדרבנן ולכן צריך לצינינה. ושיעור בית הפרס הוא מאה מאה על מאה אמה, שכן שיערו חכמים שהמחרישה יכולה להוליך את העצמות.

מִנְפַח אדם בית הפרס והולך: התיירו לאדם שהולך לעשות קרבן פסח לעבור בבית הפרס, ע"י שמנפח בפיו (ו"א במפוח) על האדמה שלפניו, כדי לראות האם יש שם עצם כשעורה. ורב יהודה בר אמי משמו של עולא אמר שבית הפרס שנידש ברגלי אדם ובהמה טהור, לפי שתולים שלא נשארה שם עצם כשעורה, ולא צריך ניפוח. מוכח שבית הפרס אינו מטמא באהל, שאם היה מטמא באהל לא היו מתירים לו ללכת שם ע"י ניפוח, שהרי הניפוח אינו מועיל לעצמות הטמונות בקרקע שיכול להאהיל עליהם כשהולך שם, וא"כ קשה מדוע הברייתא הנ"ל אומרת שצריך לציין את בית הפרס?

רב פפא מתיר: הברייתא עוסקת בשדה שנאבד בה קבר, שכיון שהוא מטמא באהל לכן צריך ציון, אבל באמת שדה שנחרש בה קבר לא צריכה ציון.

קושיא: וכי שדה שנחרש שאבד בה קבר נקראת 'בית הפרס'?

תירוץ: כן! וכן למדנו במשנה במס' אהלות - שלושה 'בית הפרס' הם שאסור למי שאוכל תרומה ללכת שם: 1. שדה שנאבד בה קבר. 2. שדה שנחרש בה קבר. 3. שדה בוכין, כלומר שכשמביאים מת מעיר אחת לעיר אחרת לקוברו שם, באים לשדה הסמוכה לעיר, והראשונים שהביאוהו הולכים חזרה למקומם, ובני אותה העיר באים לקראתם ומתעסקים בו ונושאים אותו לבית הקברות שלהם, והשדה שנפגשים שם נקראת 'שדה בוכין' לפי ששם בוכים כולם על המת.

והטעם שגזרו טומאה על 'שדה בוכין' הוא משום 'יאוש בעלים', כלומר שמחמת שהביאו את המת ממקום רחוק אנו חוששים שמא נפל ממנו אבר באותה שדה, ובני העיר הזו סמכו על בני העיר האחרת שיקברו את האבר שנפל, ומתוך שסמכו אלו על אלו האבר נשאר שם ולא קברוהו.

ושדה שנחרש בה קבר לא בעי ציון? זוהי קושיא על תירוץ רב פפא למעלה.

מצא שדה מצויינת ואינו יודע מה טיבה: האם היא שדה שנחרש בה קבר ויכול לעבור בתוכה ע"י ניפוח, או שהיא שדה שאבד בה קבר ואינו יכול להיכנס בתוכה כלל מחמת

טומאת אהל. אם יש בה אילנות, בידוע שנחרש בה קבר לצורך האילנות ויכול ללכת בתוכה ע"י ניפוח, ואם אין בה אילנות בידוע שנאבד בה קבר ולא נחרש ואינו יכול להיכנס בה כלל. ר' יהודה אומר, לעולם השדה מטמאה באהל עד שיהיה בעיר זקן או תלמיד חכם היודע שנחרש בה קבר, אבל סתם אדם לא נאמן לומר מדוע ציינו אותה, לפי שאין הכל בקיאים לדעת למה ציינו אותה. מכך שנאמר 'מצא שדה מצויינת' מוכח שמצויינים שדה שנחרש בה קבר, ושלא כדבר רב פפא!

תירוץ: באמת שדה שנחרש בה קבר לא צריכה ציון, אלא שהברייתא עוסקת בשדה שאבד בה קבר ומיד ציינו אותה, וכעת אנו מסופקים האם לאחר שציינו אותה היא נחרשה או לא, ועל זה אומרת הברייתא שאם יש בה אילנות בידוע שאח"כ נחרש בה קבר, ואם אין בה אילנות בידוע שנאבד בה קבר (ולא נחרש אח"כ) כמו שידענו בתחילה.

קושיא על דברי הברייתא ששדה מצויינת שיש בה אילנות בידוע שנחרש בה קבר: שנחשוש שמא נטעו את האילנות בתוך השדה והקבר שאבד היה בחלק החיצוני של השדה, וחרשו רק בין האילנות ולא במקום הקבר שנמצא מחוץ לאילנות, וא"כ זוהי שדה שאבד בה קבר ולא שדה שנחרש בה קבר, ואסור לעבור בה אפילו ע"י ניפוח.

תירוץ: מדובר שהאילנות עומדים על הגבול של השדה סמוך לרשות הרבים, שהמקום שמחוץ לאילנות הוא רה"ר ובוודאי לא קברו שם, וכל החשש שמא קברו בין האילנות ושם זה שדה שנחרש בה קבר.

קושיא: א"כ יש לחשוש שמא הקבר אבד בתוך השדה בו לא נטעו אילנות (שהרי אמרת שנטעו אותם בגבול של השדה סמוך לרה"ר), ונמצא שלא חרשו בתוך השדה היכן שהיה הקבר, וא"כ שוב זוהי שדה שאבד בה קבר ולא שדה שנחרש בה קבר?

תירוץ א': מדובר שהאילנות מעורבים בכל השדה, ובוודאי נחרשה כל השדה בשביל האילנות, ולכן זוהי שדה שנחרש בה קבר.

תירוץ ב': גם אם מדובר שהאילנות עומדים על הגבול של השדה סמוך לרשות הרבים (כפי שתירצנו למעלה) היא נחשבת לשדה שנחרש בה קבר ומותר לעבור בה ע"י ניפוח, משום שאמרנו לעיל שלא מרחיקים את הציון ממקום הטומאה כדי לא להפסיד את ארץ ישראל, וכיון שהציון נמצא סמוך לאילנות בוודאי שהטומאה היתה ביניהם וחרשו אותה בשביל האילנות, שהרי אם הטומאה היתה באמצע השדה היו מצויינים

שם את הציון ולא מרחיקים את הציון לגבולי השדה, ולכם אפילו שהאילנות עומדים בגבולי השדה אין לחשוש שמא הקבר אבד בתוך השדה בו לא נטעו אילנות, אלא מותר לעבור בה ע"י ניפוח.